Voisé, Waldemar

"Esquisse d'une histoire de l'idée de Nature", Robert Lenoble, Paris 1969 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 14/4, 715

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

R E C E N Z J E

Robert Lenoble, *Esquisse d'une histoire de l'idée de Nature*. Słowo wstępne i opracowanie redakcyjne Josepha Beaude. Éditions Albin Michel, Paris 1969, ss. 446.

Robert Lenoble, oratorianin, zmarły przedwcześnie w wieku 59 lat w 1959 r., pozostawił manuskrypt dwóch niedokończonych prac z zakresu historii pojmowania natury; pierwsza dotyczyła idei natury w starożytności, druga — kształtowania się tego pojęcia w wiekach XVII i XVIII. Joseph Beaude podjął się obecnie niełatwego zadania: pragnąc wydać te prace drukiem, musiał nie tylko uzupełnić niektóre (na szczęście niezbyt liczne) partie rozważań i dorzucić wiele informacji erudycyjnych, lecz także powiązać obie części manuskryptu.

To ostatnie zadanie okazało się o tyle łatwiejsze, że zmarły uczony traktował dwie wspomniane epoki jako wzajemnie się uzupełniające, gdyż wychodził z założenia, że zainteresowanie Matką-Naturą w obu owych odległych chronologicznie okresach miało podobne źródła, a mianowicie chęć odgadnięcia praw rządzących przyrodą i wyjaśnienia miejsca, jakie w tym systemie zajmuje człowiek. Naturalny pomost pomiędzy tymi epokami tworzyło średniowiecze i czasy renesansu, gdyż — jak wiadomo — właśnie wówczas punkt wyjścia wszystkich niemal refleksji o przyrodzie i miejscu w niej człowieka stanowiły pisma autorów starożytnych; nic więc dziwnego, że w książce znajdujemy wiele rozważań o Dantem, wczesnorenesansowych alchemikach, Rabelais'm i o innych myślicielach czasów „przejściowych".

Oba główne obiekty zainteresowania Lenoble'a wiąże także i drugi pomost: oto głosił on pogląd, że historia nauki jest tylko fragmentem dziejów reagowania człowieka na świat zewnętrzny, co znalazło wyraz w jego studiach na dwa pokrewne tematy — historii pojęcia doświadczenia i historii psychologii poznania.

Część pierwsza omawianej tu książki dotyczy nauki helleńskiej i hellenistycznej, a centralne miejsce zajmują atomiści (Demokryt, Epikur, Lukrecjusz) oraz Pliniusz. W części drugiej — obszerniejszej — znajdujemy rozważania na temat pojęcia natury w XVI, XVII i XVIII stuleciach, przy czym najwięcej uwagi poświęcił autor „rewolucji mechanistycznej" XVII w. (Galileusz, Mersenne, Descartes i Pascal).

Ustawiczne krzyżowanie się dwóch punktów widzenia autora, tj. postawy historyczno-naukowej i wartościującej (Paul Chalus w słowie od wydawcy pisze o *souci constant et profond de science et de conscience*), przyniosło efekty o wysokiej wartości, skoro nazwisko Lenoble'a spotkać było można w wielu stosunkowo niedawno wydawanych publikacjach z zakresu historii nauki, np. w *Origines de la pensée scientifique moderne* (Paris 1957) i w t. 2 *Histoire générale des sciences* (Paris 1958). Nawet w tych wypadkach, w których czytelnik rezerwuje sobie prawo zachowania odmiennego zdania (dotyczy to np. pojęcia „cudu greckiego", tak surowo krytykowanego przez Farringtona), myśl autora zasługuje na baczną uwagę dzięki oryginalności i głębi poglądów. Jest tak przede wszystkim dlatego, że Lenoble nigdy nie gubił się w zakamarkach erudycji, lecz prowadził swoją myśl drogą jasną i prostą, prezentując swe zapatrywania na centralne problemy historii nauki.

Książka wydana została bardzo pięknie i starannie (bibliografia, indeksy) jako t. 10 serii *Ewolucja ludzkości*, wydawanej przez paryski Centre International de Synthèse.

Waldemar Voisé